

Milena Kovačević

VILÉM MATHESIUS INTERNATIONAL RESEARCH AND TEACHING WORKSHOP IN LINGUISTICS AND SEMIOTICS

Prag, 5–16. travnja 1993.

Vilém Mathesius International Research and Teaching Center in Linguistics and Semiotics čini jak istraživački tim lingvističkih stručnjaka (većina njih dolaze sa Karlova sveučilišta u Pragu i Sveučilišta u Brnu) koji pomno proučava i u temeljnim postavkama slijedi tradiciju praškoga lingvističkog kruga. Domaćoj i inozemnoj humanističkoj javnosti nastoje što više približiti svoja istraživanja, pa surađuju i s brojnim stranim lingvistima i humanistima koji na ovaj ili onaj način proučavaju, inkorporiraju ili interpretiraju prašku školu u lingvističkoj znanosti. Namjera im je jedanput ili dvaput u godini organizirati predavanja i radionice za mlađe generacije poznavalaca jezične znanosti (npr. postdiplomante lingvističkih studija), te ih u živim diskusijama upoznati s raznovrsnim problematskim područjima praškoga lingvističkog mišljenja.

Na jednom od takvih dvotjednih intenzivnih predavanja i radionica, održanih u Pragu od 5. do 16. travnja ove godine, mogla su se čuti mnoga poznata imena poslijeratne praške lingvistike, a došlo je i nekoliko predavača gostiju iz Austrije, Švicarske i Sjedinjenih Država.

Uočili smo da su Pražani izrazito svjesni svoje tradicije u proučavanju jezika i da ju na osoben način njeguju i dalje razvijaju. U predavanjima Pražana se mogla uočiti konceptualna i metodološka pozivanja na iste izvore, prije svega na Viléma Mathesiusa, čiji se radovi smatraju temeljem praškog funkcionalizma. Njegovo su djelo, iz različitih aspekata, dotakli i nastojali evaluirati gotovo svi predavači iz Češke, a zanimljivo je da su se sami predavači često pozivali, u terminološkim i problematskim određenjima, jedni na druge, što je odavalo vrlo živi dojam da nešto poput 'praškog kruga' još uvijek postoji. S druge strane, u nekoliko navrata Pražani su nastojali postaviti svoju lingvistiku u odnosu na druge tradicije, posebno u odnosu na de Saussurea i Chomskog. Ali to se pojavljivalo više u digresijama, nego kao centralna tema predavanja.

Jindřich Toman, Pražanin koji predaje na jednom američkom sveučilištu, govorio je o stavovima Jakobsona, Mathesiusa i Trubeckoga prema lingvistici, kulturi i društvu općenito. Ali on se zapravo najviše zadržao na radovima Mathesiusa, kojeg je nazvao utemeljiteljem anglističkih studija na prostoru Češke. Mathesius je napisao vrijedne radove o strukturi engleske sintakse, a uočili smo da su svi predavači posebno isticali važnost ideja iznesenih u Mathesiusovom radu o redoslijedu riječi u engleskom jeziku. Nadalje, Mathesius je, a to ga približava izvornom strukturalizmu, inzistirao na nehistorijskom pristupu jeziku, bio je protiv kauzalnih i determinističkih određenja jezika, a umjetnost riječi i poetske tekstove uzeo je kao legitiman predmet lingvističkih proučavanja. Toman smatra da je Mathesius bio jedan od prvih praških lingvista koji je imao jasnú viziju i koji je prešao uske okvire češke duhovne klime. I František Daneš se, govoreći o teorijskim i metodološkim temeljima praške tekstovne lingvistike, pozvao na radove Mathesiusa kao izvorom onih ideja o jeziku i tekstu koje je poslije preuzeila ova lingvistička disciplina. Jezik, prema Mathesiusu, ima primarno komunikativnu svrhu ili funkciju i jezične se rečenice (sentences) modificiraju u neposrednim kontekstualiziranim iskazima

(utterances) tako što primalac i pošiljalac moraju enkodirati i dekodirati sadržaj iskaza. Među ostalim, Daneš u tome vidi kasnije shvaćanje tekstovne lingvistike da je značenje teksta djelomično subjektivni entitet koji mora konstruirati interpretator, tj. da ne postoji značenje teksta koje bi bilo inherentno tekstu, neovisno o onome koji ga čita. On je posebno govorio o različitim tipovima koherencije teksta. *Eva Hajičová* održala je predavanje o temi, fokusu, negaciji i presupoziciji. Ona je naglasila da su Pražani rečenicu uvijek razumijevali kao neodvojivu sintaktičku i semantičku cjelinu, te da su pojmovi o kojima govori ponajprije semantički fenomeni. I kod nje, kao i kod drugih predavača, zanimljivo je bilo uočiti neprekinutu sponu s povijesnom praškom školom kao konzistentnim sistemom mišljenja o jeziku. Hajičová je, na primjerima iz engleskog jezika, pokazala kako funkcioniраju pojmovi kontekstualna vezanost, tema/fokus i duboki redoslijed riječi (*deep word order*). Premda bi nas ovaj posljednji pojam nesumnjivo morao podsjetiti na *deep structures* Chomskoga, ona ga je povezala s Mathesiusovim proučavanjem redoslijeda riječi u engleskom, te s pojmom komunikativni dinamizam (*communicative dynamism*) prof. Firbasa. Glede Chomskoga navela je jednu njegovu bilješku iz *Aspects of the Theory of Syntax* (Aspekti teorije sintakse) u kojoj Chomsky kaže da je razlika između pasiva i aktiva dosta tajnovita; prema Hajičovoj, Chomsky očito nije čitao Mathesiusov rad o funkciji subjekta u engleskoj rečenici. O pojmu komunikativnog dinamizma u rečenici govorio je *Jan Firbas*; to je pojam do kojeg je došao u svom radu na sintaksi engleskog i drugih jezika i čiji je rezultat nedavno objavljena knjiga *Functional Sentence Perspective in Written and Spoken Communication*. Firbas definira komunikativni dinamizam kao potencijal koji ima onaj element u rečenici koji prenosi najviše poruke; različiti elementi imaju različite stupnjeve komunikativnog dinamizma, što ovisi o poziciji elementa u rečenici. I on, oslanjajući se na tradiciju, razlikuje rečenicu i iskaz: u trenutku iskaza, ili, kako kaže, kad rečenica uđe u komunikacijski tok, značenje se mijenja i pri najmanjoj promjeni pozicije nekog od rečeničnih elemenata. Kako funkcioniра linearna modifikacija Firbas je pokazao na primjerima različitih biblijskih prijevoda u engleskom jeziku. O funkcionalnom pogledu na strukturu rečenice govorio je i renomirani svremeni češki lingvist *Petr Sgall*.

Predavač iz Švicarske, profesor *Elmar Holenstein*, skrenuo je tok predavanja sa strukturalističko-funkcionalističkih pristupa na filozofski pristup jeziku. Među ostalim, dao je svoj pogled na filozofski *background* Praške škole, a pojasnio je i katkad nedovoljno jasne pojmove kao lingvistička filozofija, filozofija jezika, filozofija lingvistike i teorijska lingvistika. Pitajući se koja je primarna funkcija jezika, Holenstein je ustvrdio da je osobno sklon objašnjenjima kognitivnih neurologa: tako često spominjana komunikativna funkcija jezika samo je zapravo sekundarni proizvod jedne dublje, primarne funkcije — ova dublja funkcija javila se kad je čovjek osjetio potrebu da nekako organizira pojavnji svijet u smislenu cjelinu; proces se odigravao na različitim razinama a ljudski je jezik, kao sposobnost artikuliranja iskaza, rezultat tog procesa organizacije 'svijeta' u smisao — komunikativna funkcija tu je tek sporedna i kasnija funkcija. Pitanjima tekstovne lingvistike vratio nas je jedan od njegovih najjačih zagovornika *Wolfgang Dressler* s Bečkog sveučilišta. On je zajedno sa Robertom de Baugrandeom (a kojeg smo u lipnju imali priliku čuti i u Zagrebu) napisao *An Introduction to Text Linguistics* (Uvod u tekstovnu lingvistiku) (1981). Osim što je izložio temeljne postavke tekstovne lingvistike Dressler je na kraju oštro kritizirao Firbasov pojam komunikativnog dinamizma, posebno onako kako ga Firbas analizira na razini rečenice. Dresslerov žestok i argumentiran 'napad' sve je pomalo iznenadio pa i dojmio (premda je bio jasan kriterij njegovih argumenata, a to je postavka tekstovne lingvistike da se mora polaziti od razine veće od rečenice).

Predavači iz Sjedinjenih Država govorili su o semiotičkoj problematici. *Marianne Shapiro*, koja se inače bavi rekonstrukcijom srednjovjekovne romanske književnosti, najveći dio svog predavanja posvetila je metafori i metonimiji iz sinkronijske i dijakronijske perspektive. *Michael Shapiro* izložio je temeljne ideje u semiologiji C. S. Piercea i svoj pogled na povjesnu dimenziju u jeziku. Zanimljivo je bilo uočiti da su moskovski postdiplomanti imali dosta 'primjedbi' u pogledu američke semiologije.

I još to: atmosfera je bila prožeta, naš je osobni dojam, jednim osobitim duhom intelektualne agilnosti, a izvan predavanja ... na svakom je koraku fascinirala neobično prisna duhovna ljepota Praga.

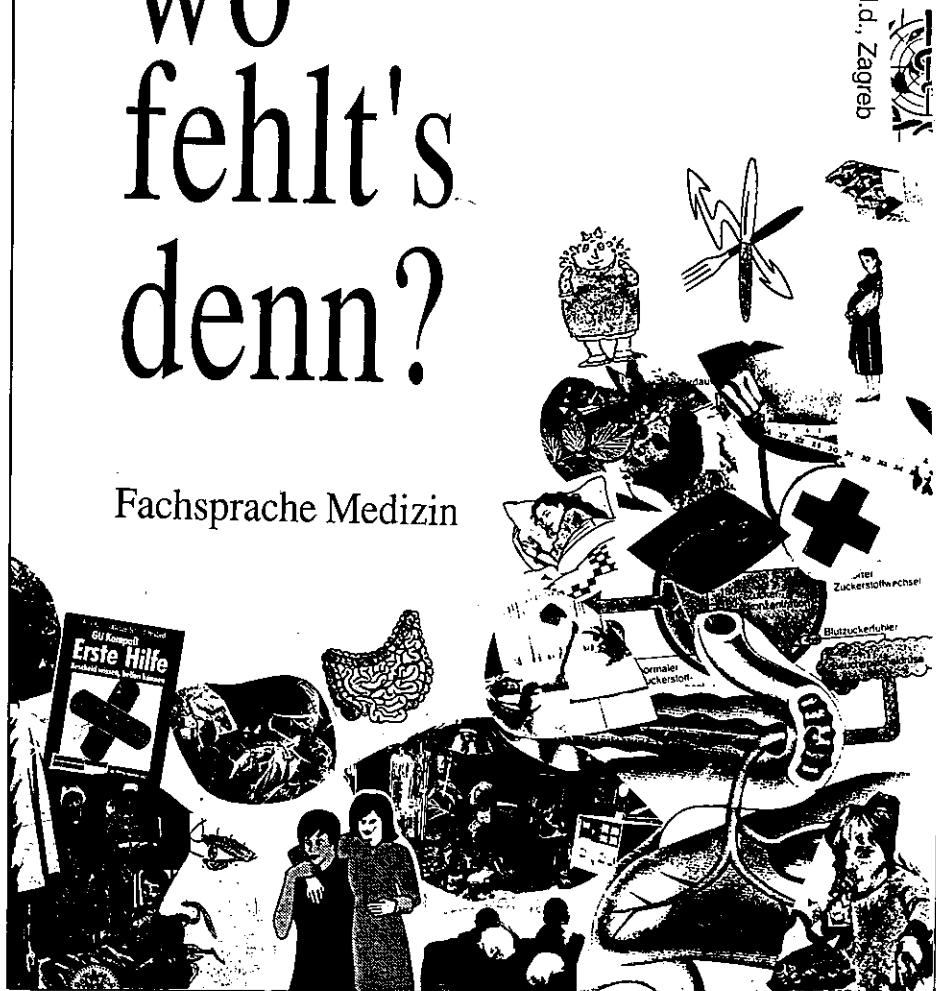
Tatjana Horvat

"Školska knjiga" d.d., Zagreb

Na, wo fehlt's denn?

Fachsprache Medizin

NOVO IZ ŠKOLSKE KNJIGE

- za učenike srednje medicinske škole
- za studente medicine
- za lječnike, medicinske sestre i zdravstvene tehničare